

NORGES HØYESTERETT

Den 21. november 2012 avsa Høyesterett dom i

HR-2012-02203-A, (sak nr. 2012/891), sivil sak, anke over dom,

A (advokat Jonny Sveen – til prøve)

mot

B (advokat Harald Stabell)

HR-2012-02208-A, (sak nr. 2012/1515), sivil sak, anke over dom,

C (advokat Kim Gerdts – til prøve)

mot

B (advokat Harald Stabell)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Webster**: Sakene gjelder utmåling av oppreisningserstatning ved overlagt drapsforsøk.
- (2) Fredag 14. januar 2011 i X forsøkte B å drepe C, D, A og E. De fire fornærmede tilhørte rusmiljøet i byen og befant seg på sitt vanlige samlingssted i Y. B gikk sin daglige tur med hunden forbi parken og kom bort til stedet der de fornærmede oppholdt seg. Det oppsto munnhuggeri. B forlot parken og kom etter cirka 20 minutter tilbake med en Smith & Wesson revolver kaliber 357 Magnum. Uten forvarsel begynte han å skyte mot de fire fornærmede. Skuddene rammet D i brystet, C i venstre bryst og i venstre del av hodet samt A i høyre lår og i ryggen. B skjøt også mot E, men traff ikke. Ingen av de fornærmede ble drept, men fikk varierende grad av skader.

- (3) B ble i Sandefjord tingretts dom 5. desember 2011 dømt for forsøk på overlagt drap på fire personer. Straffen ble satt til fengsel i 17 år. Han ble også dømt til å betale oppreisningserstatning til de fire fornærmede. Størrelsen på erstatningen varierte fra 200 000 kroner til 550 000 kroner. A og C ble tilkjent henholdsvis 500 000 og 550 000 kroner.
- (4) B anket tingrettens dom til Agder lagmannsrett. Anken gjaldt bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet for tiltalens post 1 og straffutmålingen. Agder lagmannsrett avsa dom 5. mars 2012 med slik domsslutning:

- "1. B, født 31. oktober 1947, dømmes for overtredelse av straffeloven § 233 første og annet ledd, jf. straffeloven § 49 og det forhold som er endelig avgjort ved tingrettens dom til en straff av fengsel i 15 - femten - år. Til fradrag i straffen kommer 416 - firehundreogseksten - dager for utholdt varetektsfengsel. Straffeloven § 62 første ledd er iakttatt.
2. B dømmes til innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom å betale erstatning til C med kr 450.000,- - firehundreogfemtitten - kroner.
3. B dømmes til innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom å betale erstatning til A med kr 350.000,- - trehundreogfemtitten - kroner.
4. B dømmes til innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom å betale erstatning til D med kr 175.000,- - etthundreogsyttifemtitten - kroner.
5. B dømmes til innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom å betale erstatning til E med kr 125.000,- - etthundreogtjuefemtitten - kroner.
6. Saksomkostninger idømmes ikke."

- (5) B anket til Høyesterett over lagmannsrettens straffutmåling. Høyesteretts ankeutvalg besluttet 20. april 2012 at anken ikke ble tillatt fremmet.
- (6) Fornærmede A anket 27. mars 2012 over avgjørelsen av det sivile kravet, jf. straffeprosessloven § 435. Anken er tillatt fremmet. A anfører at den generelle straffeskjerpelsen ved drap og drapsforsøk og de straffeskjerpene momentene i saken, medfører at det beløpet lagmannsretten satte oppreisningen til, er for lavt. A har nedlagt følgende påstand:

"B dømmes til å betale oppreisningserstatning til A fastsatt etter Høyesteretts skjønn."

- (7) Etter at Høyesteretts ankeutvalg ikke tillot Bs anke over straffutmålingen fremmet, har C krevd fortsatt behandling av det sivile kravet, jf. straffeprosessloven § 434 syvende ledd. Det erkjennes at kravet er fremsatt etter utløpet av fristen i § 434 syvende ledd, men det anføres prinsipielt at hun hadde gyldig fravær slik at det skal gis oppfriskning, jf. tvisteloven § 16-12 første og annet ledd. Subsidiært anføres det at det vil være urimelig å nekte henne videre behandling av saken på grunn av forsømmelsen, jf. § 16-12 tredje ledd.
- (8) For så vidt gjelder det sivile kravet fremmer hun de samme anførsler som A. C har nedlagt følgende påstand:

- "1. C gis oppfriskning for oversittelse av ankefristen.
2. C tilkjennes oppreisningserstatning etter rettens skjønn."

- (9) Ankemotparten i begge sakene – B – anfører at Cs krav om fortsatt behandling av det sivile kravet er fremsatt for sent, og at det ikke er grunnlag for å gi henne oppfriskning for oversittelse av ankefristen. For så vidt gjelder ankene over utmålingen av oppreisning, anfører han at de beløpene lagmannsretten har kommet frem til, er markant høyere enn tidligere praksis, og at det ikke er grunn til å sette oppreisningen høyere.
- (10) B har nedlagt følgende påstand når det gjelder anken fra A:
- "1. Anken forkastes.
 2. A betaler sakens omkostninger."
- (11) Når det gjelder anken fra C er det nedlagt følgende påstand:
- "1. Anken avvises
 2. Subsidiært: Anken forkastes.
 3. C betaler sakens omkostninger."
- (12) *Jeg er kommet til at C må gis oppfriskning for oversittelse av fristen i straffeprosessloven § 434 syvende ledd, og at ankene må tas til følge ved at oppreisningserstatningene justeres noe opp.*
- (13) Jeg ser først på spørsmålet om C skal gis oppfriskning for oversittelse av fristen for å begjære overprøving av det sivile kravet.
- (14) C har med hjemmel i straffeprosessloven § 434 syvende ledd begjært fornyet behandling av det sivile kravet. Ved endring av straffeprosessloven § 434 i 2001 fikk en fornærmet som hadde krevd ny behandling av sitt borgerlige rettskrav, adgang til å begjære ny behandling etter tvistemålslovens regler dersom kravet ikke ble behandlet i forbindelse med anken i straffesaken. Denne adgangen ble i 2008 utvidet til også å omfatte en fornærmet som ikke hadde krevd ny behandling, jf. forslaget i NOU 2006: 10 "Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter" side 245. Departementet sluttet seg til forslaget, jf. Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) side 122 – noe som resulterte i dagens ordlyd i § 434 syvende ledd.
- (15) Fristen for å begjære fortsatt behandling av det sivile kravet ble satt til én måned etter at parten har fått forkynt melding om adgangen til å kreve fortsatt behandling selv om straffesaken ikke behandles videre. C vedtok forkynnelse av melding til fornærmede etter straffeprosessloven § 434 syvende ledd 8. mai 2012. Forkynningsdatoen var satt til 11. mai 2012. Fristen for å begjære fortsatt behandling av det sivile kravet løp dermed ut 11. juni 2012. C har ikke fremsatt begjæring etter straffeprosessloven § 434 syvende ledd innen denne fristen.
- (16) Hun anfører at hun bør gis oppfriskning for fristoversittelsen. Det følger av straffeprosessloven § 434 syvende ledd at krav om videre behandling av det sivile kravet følger tvistelovens regler. Fristen for å begjære oppfriskning reguleres dermed av tvisteloven og er én måned fra forsømmelsen, jf. tvisteloven § 16-13 annet og tredje ledd. Forsømmelsen er i dette tilfellet oversittelsen av fristen på én måned for å begjære ny behandling av det sivile kravet, og, som allerede nevnt, gikk fristen ut 11. juni 2012. Begjæring om oppfriskning ble først fremsatt i brev til Høyesterett 1. oktober 2012 – altså lenge etter at fristen var utløpt.

(17) Også oversittelsen av fristen for å begjære oppfriskning kan begjæres oppfrisket. I praksis realitetsbehandler man derfor den første oppfriskningsbegjæringen selv om den er for sent fremsatt, jf. Rt. 2010 side 49 avsnitt 18.

(18) C har anført at hun har krav på oppfriskning fordi hun hadde gyldig fravær, jf. tvisteloven § 16-12 første og annet ledd. Jeg tar ikke stilling til denne anførselen da jeg uansett finner at hun skal gis oppfriskning etter § 16-12 tredje ledd. Bestemmelsen lyder:

"I andre tilfeller kan oppfriskning gis om det ville være urimelig å nekte parten videre behandling av saken på grunn av forsømmelsen. Ved avgjørelsen legges særlig vekt på forsømmelsens karakter, partens interesse i å foreta prosesshandlingen og hensynet til motparten."

(19) Oppregningen i annen setning er ikke uttømmende. Dette fremgår både av ordlyden og av NOU 2001: 32B "Rett på sak" side 922, hvor det er fremhevet at interesseavveiningen mellom partene vil stå sentralt, men at andre momenter også vil være relevante. I den foreliggende saken er det i første rekke interesseavveiningen mellom partene som tilsier at C får behandlet sin anke til tross for fristoversittelsen. Hun ble forferdelig skadet og er derfor meget hardt rammet av B' drapsforsøk. Hennes problemer med å ivareta sine interesser er forårsaket nettopp av ham. Dette alene gjør det urimelig å nekte henne fortsatt behandling av det sivile kravet som følge av fristoversittelsen. I tillegg har det betydning at A – som ble mindre skadet enn C – har fått fremmet sin sak til behandling i Høyesterett. Jeg finner det derfor klart at hun må gis oppfriskning.

(20) Jeg ser så på spørsmålet om utmålingen av oppreisning i begge sakene.

(21) Det følger av skadeserstatningsloven § 3-5 at den som forsettlig eller grovt uaktsomt har voldt skade på person, kan pålegges å betale oppreisning "for den voldt tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art". Utmålingen skal skje etter det retten finner rimelig.

(22) I rettspraksis er det fremhevet en del momenter som er relevante ved vurderingen, se f.eks. Rt. 2011 side 769 avsnitt 28:

"... oppreisningserstatningen skal utmåles på individuell og skjønnsmessig basis. Det legges i rettspraksis blant annet vekt på handlingens objektive grovhet, skadevolderens skyld, fornærmedes subjektive opplevelse av krenkelsen og arten og omfanget av de påførte skadevirkninger. Det vil ut fra forholdene i den enkelte sak kunne variere hvilke momenter som kommer i forgrunnen."

(23) Videre fremgår det av en del nyere høyesterettspraksis at det sentrale formålet bak oppreisningserstatningen i dag er kompensasjon til offeret, se senest Rt. 2012 side 1576 avsnitt 13 til 14 med videre henvisninger. Etter mitt syn må dette medføre at konsekvensene for de skadelidte får en mer sentral plass i vurderingen, mens handlingens objektive grovhet vil telle noe mindre. Jeg viser i denne sammenheng til Rt. 2011 side 769 avsnitt 29 hvor det fremgår at "...oppreisningsnivået [er] justert noe oppover de seneste årene, blant annet fordi kompensasjonshensynet – betoningen av virkningene for offeret – er tillagt større vekt...". Men fastsettelsen av oppreisningserstatningen må fortsatt ta utgangspunkt i den handlingen A og C ble utsatt for og "en objektivisert vurdering av handlingens grovhet og de følger den i alminnelighet vil ha, både i form av fysiske skader og psykiske ettervirkninger. Hvilke konkrete følger voldsanvendelsen har

fått for fornærmede i det enkelte tilfellet, kan være noe tilfeldig og bør derfor ikke være avgjørende for utmålingen, selv om de ikke er uten betydning", jf. avsnitt 17 i Rt. 2012 side 1576.

- (24) At konsekvensene for ofrene er et særlig relevant moment, fremgår blant annet av at man i rettspraksis har veket tilbake for å standardisere oppreisningen i tilfeller hvor ofrene kan rammes svært ulikt. I Rt. 2012 side 1576 framheves det for eksempel at det ikke er grunnlag for å standardisere oppreisningserstatningen ved legemskrenkelser – til det er tilfellene altfor ulike. Det samme er tilfellet ved overlagte drapsforsøk – noe som illustreres til fulle av den foreliggende saken: Den ene av de fornærmede ble ikke truffet og fikk dermed ikke fysiske skader, mens de to ankende parter er alvorlig fysisk merket for resten av livet som følge av drapsforsøket.
- (25) Når det gjelder den straffbare handlingen A og C ble utsatt for, taler både en objektivisert vurdering av handlingen og konsekvensene handlingen fikk for de to for at oppreisningen må bli høy.
- (26) Bs handling blir av tingretten karakterisert som å bære preg av henrettelser. Hans formål var å ta et oppgjør med rusmiljøet i Y sentralt i X sentrum. Til dette benyttet han en kraftig revolver med stort skadepotensiale. Det var bare rask inngripen fra kompetent helsepersonell som hindret at handlingen førte til dødsfall.
- (27) As situasjon beskrives i lagmannsrettens dom på følgende måte:

"A, som nå er 44 år gammel, ble truffet av to skudd, hvorav ett var livstruende. Han opplevde å bli skutt i benet først og deretter i overkroppen mens han lå nede. Han har hatt langvarige sykehusopphold, men bor nå i en omsorgsleilighet i X. Som følge av skuddet i overkroppen, er han blitt varig lam fra brystet og ned. Han har mistet kontroll på tarm- og blærefunksjonene og han er blitt rullestolavhengig. Det er opplyst at han har et daglig pleiebehov på 6 timer og at han sover i gjennomsnitt kun 2 timer sammenhengende om natten. Det er opplyst at han har daglige spasmer og store fysiske smerter. Han har vært suicidal, men har forklart for retten at han av hensyn til sin datter og på grunn av straffesakens gjennomføring, har valgt å fortsette livet. Han sliter med angst etter det som har skjedd."

- (28) Cs situasjon er beskrevet slik:

"C, som nå er 50 år gammel, ble truffet av to skudd, hvorav ett var livstruende. Det er fremkommet at skadene var så alvorlige at hun ikke ville ha blitt gjenopplivet dersom det oppsto hjertestans under operasjonene etter skuddskadene. Hun har hatt langvarige sykehusopphold, men bor nå i en leilighet sammen med ektefellen D. Hun har mistet synet på det ene øyet og er blitt lam i den ene siden. Hun har problemer med å snakke. Hun er nå rullestolavhengig og helt pleietrengende. Det er ektefellen D som står for det vesentlige av pleien. C har i svært liten grad vært i stand til å forklare seg for retten. Det legges til grunn at hun er påført vedvarende fysiske smerter, angst og psykiske lidelser."

- (29) Hennes situasjon er ytterligere utdypet i sakkyndig erklæring fra professor dr.med. Kari Ormstad ved Det medisinske fakultetet i Oslo datert 20. juni 2011, hvor det fremgår at det under det kirurgiske inngrepet på C ble åpenbart at det forelå alvorlig hjerneskade med oppsvulming av hjernevevet og lekkasje av hjerne-/ryggmargsvæske til svelget. Man oppfattet hjerneskaden som så alvorlig at det ble besluttet ikke å gjenopplive henne i fall hun skulle få hjertestans.

- (30) Nivået for oppreisningserstatning for legemskrenkelser vil som nevnt variere mye. I Rt. 2012 side 1576 ble oppreisningen satt til 80 000 kroner for massiv vold fra tre gjerningsmenn som hadde som konsekvens et sterkt opphovnet og forslått ansikt og hode, samt leverskade av første grad og psykiske plager med nedsatt livskvalitet. I Rt. 2005 side 289 ble en kvinne tilkjent 300 000 kroner etter at hennes tidligere ektefelle, som ledd i et forsøk på overlagt drap, hadde plassert en bombe i bilen hennes. Hun ble påført massive forbrenningsskader, kuttskader over hele kroppen og glassplinter i øynene i tillegg til bruddskader. Da Høyesterett behandlet saken, hadde hun betydelige angstproblemer og brannskadene plaget henne fortsatt sterkt. Gjenværende glassbiter i øynene, ansiktet og kroppen måtte fjernes etter hvert som de kom ut. Det er også naturlig å se hen til at Høyesterett i Rt. 2010 side 1203 normerte oppreisningserstatningen til etterlatte etter drap til 200 000 kroner.
- (31) Det er særlig avgjørelsen i Rt. 2005 side 289 som gir veiledning for nivået i vår sak. Avgjørelsen er noen år gammel. En regulering i tråd med konsumprisindeksen tilsier at beløpet i dag skulle være over 340 000 kroner. I tillegg har det skjedd en straffskjerpelse for denne typen forbrytelser siden 2005, noe som også kan tilsi en viss økning av oppreisningserstatningen, jf. Rt. 2012 side 1576 avsnitt 18. Også den økte betoningen av kompensasjonshensynet taler for en viss økning.
- (32) Av disse grunnene mener jeg at oppreisningserstatningen til A bør settes til 400 000 kroner. C har som følge av drapsforsøket kommet i en situasjon som det er vanskelig å tenke seg verre, og må derfor tilkjennes et enda høyere beløp. Lagmannsretten – som har sett og hørt de skadelidte i retten – har lagt til grunn at hennes erstatning bør ligge 100 000 kroner høyere enn erstatningen til A. Jeg har ikke grunnlag for å fravike denne vurderingen og mener at hennes oppreisningserstatning dermed må settes til 500 000 kroner.
- (33) Jeg stemmer for denne

D O M :

I saken mellom A og B:

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 3, gjøres den endring at erstatningen til A settes til 400 000 – firehundretusen – kroner.

I saken mellom C og B:

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, gjøres den endring at erstatningen til C settes til 500 000 – femhundretusen – kroner.

- (34) Dommer **Bull:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (35) Dommer **Matheson:** Likså.
- (36) Dommer **Tønder:** Likeså.

(37) Dommer **Matningsdal:** Likeså.

(38) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I saken mellom A og B:

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 3, gjøres den endring at erstatningen til A settes til 400 000 – firehundretusen – kroner.

I saken mellom C og B:

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, gjøres den endring at erstatningen til C settes til 500 000 – femhundretusen – kroner.

Riktig utskrift bekreftes: